

Teodora Stanciu

## Zoe Dumitrescu-Buşulenga la Radio România Cultural

Comunicare în cadrul simpozionului „Tradiție spirituală românească și deschidere spre universal”, Mănăstirea Putna, 18-20 august 2007

În intervenția mea, am să vorbesc despre colaborarea cu doamna academician Zoe Dumitrescu-Buşulenga în cadrul emisiunilor difuzate pe postul România Cultural. Inițial, îmi propusesem o evocare a personalității dumneaei, strânsă într-un portret spiritual, distribuit apoi *între* estetică și problematica etică. Dar pentru cea care devenise Maica Benedicta, *frumosul și binele*, cele două concepte esențiale pentru domeniile amintite, n-au presupus niciodată vreo disjunctie. Antichitatea greco-latină, umanismul Renașterii și, mai ales, tradiția spiritualității creștine, la care doamna academician a reflectat întreaga-i viață, au înțeles și interpretat *împreună* binele și frumosul. În această relație strânsă i-a preluat, în tot ce a scris și a rostit, la catedră, la reuniuni internaționale, la radio, la televiziune, doamna Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Binele și frumosul, alături de adevăr, alcătuiau valorile fundamentale pentru întreaga umanitate. Persiflarea lor, în vremea noastră neechilibrată, o mână mult pe Maica Benedicta. De aceea, când, în 1998, i-am prezentat proiectul unui serial radiofonic, intitulat „Paradigme ale frumosului din Antichitate până astăzi”, a primit cu bucurie manifestă invitația de a fi prezentă la microfonul emisiunilor noastre. O încânta ideea reînțoarcerii – cum altfel? – la cei vechi, la Empedocle, la Platon, la Plotin, la Sf. Augustin și la influențele lor în toate epocile culturii și literaturii universale.

Estetica (de al grecescul *aesthetics*), disciplină aflată într-un con de umbră în deceniile din urmă, avea să fie readusă în atenție, printr-unul din conceptele ei cele mai cunoscute, dar și cele mai agresate de „civilizația postindustrială”, și anume *frumosul*.

Moștenit din latină, de la adjectivul *formosus*, *-a*, *-um* (și spaniola îl păstrează prin „hermoso, hermosa”), termenul *frumos* exprima, în română, la modul deplin, ideea de frumusețe, pentru că trimitea la *formă*. Ne-am amintit, desigur, de vorbele Sf. Augustin, referitoare la un fel de definiție a frumuseții, în care termenul *formă* este una dintre secvențele ei: „Cercetând pământul și cerul, rațiunea a simțit că nu-i place nimic altceva decât *frumusețea*, și în frumusețe – *forme*, și în forme – proporțiile, și în proporții – numerele”.

Am început primele episoade ale serialului despre paradigmele frumosului chiar de la filosofii presocratici, filosofii imobili, cum îi numea cineva, pentru că nu înțelegeau ideea de mișcare. Dar desfășurarea cea mai amplă a comentariului autentic și atașant al doamnei acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga a fost aceea a scării frumosului la Platon, în cunoscutul „Symposion” („Banchetul”): de la un obiect frumos la mai multe obiecte frumoase, de la un trup frumos la mai multe trupuri frumoase, apoi la așezămintele și rânduiala frumoase, la creațiile frumoase, până la ideea de *frumusețe în sine*, despre care Platon spune că „nu are chipuri mai multe”.

„Divina frumusețe în sine” din discursul lui Socrate (pe care acesta îl pune pe seama Diotimei, preoteasa din Mantinea) este una veșnică, extrasă oricărei deveniri. De ce Socrate vorbește despre frumos relatând dialogul cu Diotima?

Pentru că „Platon a făcut apel la o tradiție a antichității grecești, în care femeile erau, în cea mai mare parte, apte să furnizeze oracole. Pythia și Cassandra sunt exemple în acest sens” – mi-a răspuns doamna Buşulenga. Socrate recurge însă la acest procedeu – inițierea de către Diotima – și pentru a nu-și atribui lui însuși meritul demonstrației. El o întreabă pe Diotima care

este rostul lui Eros în viața omenească.

Să-i dăm cuvântul doamnei academician Zoe Dumitrescu-Bușulenga, spre a interpreta acest pasaj din dialogul platonician, atenți fiind la corespondențele pe care le stabilește între diferitele epoci ale umanității, din punct de vedere tematic:

„De la întrebarea lui Socrate începe demonstrația despre treptele iubirii, despre cum ar trebui să înțeleagă ființa umană treptele adevăratei iubiri, pentru că, spune Diotima, omul comun răătăcește continuu, căutând iubirea în frumusețe. Ei bine, în calea inițiativă a iubirii, prin acea cale care trebuie să te facă, la capăt, un înțelept, un știutor, un inițiat, trebuie să înveți că frumusețea există în mai mulți oameni. Eu am zis că asta este un fel de *Ta twam asi*. În cele din urmă, ai să ajungi să vezi că frumusețea care suscită iubirea este, de fapt, în toți. Traducând în limbajul nostru creștin, mi s-a părut că ar fi să găsim chipul lui Dumnezeu, al Mântuitorului în fiecare dintre aproapele nostru. Aceasta este calea pe care trebuie să o urmezi ca să înveți ce înseamnă căutarea desăvârșirii ... După aceea, începe discuția despre creațiile spiritului și nu numai. Și un meșteșugar care face o operă de artă, un filosof, un poet încep să aibă reprezentarea, mai întâi vagă, a ceea ce se cheamă frumusețea ideală. Fiindcă ea spune: sigur, Erosul ne duce tot timpul către frumusețe, către frumusețea trupească a unuia, apoi a mai multora. Dar, la un moment dat, frumusețea trece dincolo de ființa omenească. Și se începe perceperea unui alt tip de frumusețe, care este *frumusețea ideală*, supremă, și în care, firește, *binele* este implicat. Și mă gândeam la celebra *Odă către frumusețea ideală* a lui Shelley, tot mărturie a lecturii profunde a lui Platon în gândirea și operele marilor poeți ai lumii.” Actualizând relația dintre bine și frumos, Maica Benedicta nu ocolea niciodată spațiul ortodoxiei. De aici, de la frumusețile și comorile credinței, despre care vorbea cu harul acela unic, aprinzând flacăra lăuntrică a trăirii – semn al celor aleși –, treceam la problemele eticii actuale. O îndurerau nespusele regresul moralei și neutralitatea axiologică, lipsa modelelor, a magiștrilor, pentru întâlnirile fondatoare atât de necesare cu tinerii de astăzi, răsturnarea ierarhiei valorilor și amânarea manifestării unor reacții benefice, care să restabilească diferențele firești pe scara importanței în spațiul spiritual.

Toată problematica etică o așeza în tradiția nescrisă a moralei noastre, în codul conform căruia ne-am comportat de-a lungul veacurilor în acest spațiu geografic. O tradiție a lui „se cade – nu se cade” (despre care vorbea și Noica), a respectului pentru semenii, a cuviinței. Astăzi, textele de etică abordează o semnificație legată, mai degrabă, de consensul social, de orizontul existenței umane. *Dar ce facem cu verticala?* se întreba Maica Benedicta. *Nu ne mai interesează raportul cu Dumnezeu? Dacă pierdem verticala, atunci pierdem mult din spiritualitatea noastră.*

Am vorbit, în unele dintre emisiunile de Etică-Estetică, de la Radio România Cultural, despre triada virtuților creștine: iubirea, credința, speranța. Când am ajuns la cuvântul gingaș și puternic deopotrivă – speranța (de la latinescul „spes, spei”) sau nădejdea (sinonimul lui de origine slavă), am întrebat-o pe doamna Bușulenga ce înseamnă pentru dumneaei nădejdea. Este ea un lucru lămuritor pentru natura lăuntrică a omului?

Iată un fragment din răspunsul admirabil al Maicii Benedicta:

„Draga mea, mai întâi aș vrea să replasăm nădejdea între cele două virtuți teologale cu care se înrudește foarte de aproape, adică cu credința și iubirea. Pentru că, în sufletul meu și în mintea mea, *nădejdea mi se pare a fi un corolar al credinței*. Și aș mai vrea să spun că reprezentarea simbolică a acestor trei virtuți teologale se face – se poate vedea ușor în unele icoane – prin: cruce pentru credința, inimă pentru iubire, ancoră pentru nădejde,

Mă întrebai ce valoare are nădejdea pentru sufletul nostru în general și pentru mine în particular. Este ancora credinței. Este ceea ce ne dă siguranță pentru toată existența noastră.

Suntem ancorați, prin nădejde, în pământul puternic al credinței. Evident, noi suntem scânteii din dumnezeire, din Treimea făcătoare de viață. Și suntem legați, ca scânteie, de lumina care ne-a creat.”

Rar privilegiu acela de a fi ascultat-o pe doamna academician Zoe Dumitrescu-Bușulenga  
– Maica Benedicta!